

XXI, XXII, XXIII: prout vere affirmat id sanciri posse auctoritate civili cf. Th. XXXII et XXXIII.

4. Ecclesia non habet potestatem impedimenta matrimonium dirimentia inducendi, sed ea potestas civili auctoritati competit, a qua impedimenta existentia tollenda sunt. Cf. Praenotiones Cp. IV et Th. XXVIII, XXIX, XXX.

5. Ecclesia sequioribus seculis dirimentia impedimenta inducere cepit, non iure proprio, sed illo iure usa, quod a civili potestate mutuata erat. Cf. Th. XXIX.

6. Tridentini canones, qui anathematis censuram illis inferunt qui facultatem impedimenta dirimentia inducendi Ecclesiae negare audeant, vel non sunt dogmatici vel de hac mutuata potestate intelligendi sunt. Cf. Th. XXVIII n. V, et XXX.

7. Tridentini forma sub infirmitatis poena non obligat ubi lex civilis aliam formam praestituat et velit hac nova forma interveniente matrimonium valere. Cf. Th. XXXII.

8. Bonifacius VIII votum castitatis in ordinatione emissum nuptias nullas reddere primus asseruit. De hac ἀνιστορησίη καὶ τῶν ἐπινοιωῶν συγγύσει loquemur in Appendice ad decreta Conc. Lateranensis III.

9. Vi contractus mere civilis potest inter christianos constare veri nominis matrimonium, falsumque est aut contractum matrimonii inter christianos semper esse sacramentum aut nullum esse contractum si sacramentum excludatur. Cf. Th. X.

10. Causae matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civile pertinent. Cf. Th. XXXII. VI. Dico 7.

APPENDIX

CONSPECTUS

DECRETORUM ET CANONUM ECCLESIASTICORUM

IN RE MATRIMONIALI

A PRIMIS ECCLESIAE SAECULIS USQUE AD ANNUM 1215

MONITUM

Conscribenti mihi tractatum istum de Matrimonio necesse fuit decreta et canones Ecclesiae super hac re scrutari, eorumque syllogem non exiguam studiis meis opportunam comparare. Absoluto autem tractatu subiit cogitatio rem me haud ingrati lectoribus facturum si syllogem eorundem decretorum et canonum auctam quoque et quoad eius fieri pro virili mea parte potuit completam, iisdem communicarem. Per eam enim ipsa historia tum dogmatis tum disciplinae oculis pene subicitur paucisque tenetur. Quae vero decreta de hac ipsa re in libris divinitus inspiratis continentur, etsi et huc maxime faciant, quia tamen et nota sunt omnibus et in Tractatu late pertractata fuerant atque sibi quemdam specialem vindicant ordinem, heic nolui recensere, sed exponere tantum canones ab Ecclesia profectos. Cum id tamen meditarer, sensi simul terminos aliquos figendos esse, ultra quos haec series non excurreret, ne parum utilia lectoribus ingererem vel invitis iisque fastidium crearem. Itaque sistendum censui in Concilio oecumenico Innocentii III.: exinde enim quid Ecclesia circa coniugia statuerit facile te docebunt decretales Gregorii IX ceteraque subsequentes canonum seu decretorum collectiones. In colligendis canonibus id prae oculis habui ut nullum praeterirem, qui aliquam cum doctrina aut disciplina de Coniugio cognitionem haberet: quocirca et canones arcetes bigamos a sacerdotio et usum nuptiarum interdicientes iis, qui in sacro sunt ordine constituti, descripsi: verum his canonibus usque ad certam aetatem enumeratis, deinceps ab iisdem abstinendum censui, nisi cum lex Ecclesiae irritans nuptias propter ordinem sacrum manifestior appareret. Neque absimili modo agendum iudicavi circa canones, qui nuptias reprobandi virginum Deo dicatarum vel monachorum.

Quia vero hic conspectus eo pertinet ut ius Ecclesiae hac in re ob oculos ponatur, non solum canones Conciliorum sed potissimum decreta

PALMIERI. Tractatus de Matrimonio Christiano.

Romanae Sedis commemoranda mihi fuerunt; ea enim est fons et origo omnis iuris in Ecclesia, quemadmodum est magistra infallibilis veritatis. Sane huius Sanctae Sedis decreta ita pia fide a filiis Matris Ecclesiae accipienda sunt et veneranda « ut tanquam regula canonum ab iisdem absque ullo scrupulo admittantur », ut scribebat Philippo Regi Francorum Alexander II. Quisque tamen intelligit, opus non fuisse ut omnia responsa RR. PP., quae frequenter non sunt nisi applicatio legis iam notae, colligeremus.

Canones, qui describuntur, spectant fere omnes ad Synodos particulares. Quapropter advertere in primis oportet eas et fallibiles esse, et singulas, pro diversitate rerum, personarum et locorum, merito potuisse diversas condere leges in iis, quae nondum supremae auctoritatis vi haberentur definita. Cum unus tamen sit Spiritus, qui Ecclesiam regit, omnia suaviter et sensim sine sensu, normam in primis proferente Romana Sede, ad concentum et unitatem revocata tandem videbis. Praeter canones synodorum provincialium etiam canones quarundam dioecesanarum vel alicuius Episcopi decreta edidi, eo quod censerem ea valere ad lucem ceteris afferendam. Ex eadem causa Capitularia quaedam Francorum recitavi, quae illius aetatis sensum et praxim repraesentant. Notas quoque, plerumque brevissimas, canonibus aut decretis identidem subtexui, quibus eorum interpretationem theologiae studiosis clariorem efficerem, et collationem cum aliis instituendam indicarem. Profiteor enim me hoc quaecumque opus non eruditus viris, sed iis adolescentibus, qui theologiae dant operam, conscripsisse: quibus si aliquam illud est utilitatem allaturum, de labore impenso, non minimum ego mihi gratulabor.

EX CANONIBUS APOSTOLORUM

PRIMIS TRIBUS ECCLESIAE SECULIS.

Etsi non scripti sint ab Apostolis, tamen certum esse debet Apostolos et praecipue Petrum regulas aliquas reliquisse Ecclesiae, quibus doceretur qua ratione haec societas regenda foret: quomodo e. g. Pastores et ministri eligendi ac instituendi, quae munera et officia singulorum, quae inferiorum subordinatio, quibus generatim disciplinae, licet per se mutabilis, modus aliquis certus statueretur. Haec enim in Scripturis non traduntur: sine illis tamen societas consistere nequit. Porro canonibus, qui dicuntur Apostolorum, forma quaedam continetur ecclesiastici regiminis et ecclesiasticae disciplinae: non est ergo cur dubitemus eos tandem ab Apostolis et praecipue a Petro profectos esse: quamvis, eo quod non statim fuerint scriptis consignati, alii deinceps, cum scriberentur, adiecti fuerint, quos Apostolica origo non commendabat. Quae duo causa fuisse videntur cur tum Gelasius aut saltem Hormisdas inter apocrypha collocarent *librum qui inscribitur canones Apostolorum*, qui ab Apostolis scriptus non fuerat, et quaedam continebat non referenda ad Apostolos; tum eadem aetate, ut Dionysius in sua epistola ad Stephanum Episcopum testatur, plurimi his canonibus facilem consensum non praebent. Quod

vero his non obstantibus in priore suo Codice Canonum Ecclesiasticorum (alter enim inscriptus *codex canonum universae Ecclesiae* non est nisi accuratior ex graeco translatio ad verbum canonum conciliorum graecorum, iussu Hormisdas Papae facta a Dionysio post alteram. Cf. eius epist. inter epistolas Hormisdas n. 148 ed. Andreae Thiel.) Dionysius recensuerit regulas ecclesiasticas sanctorum Apostolorum, satis ostendit huiusmodi canones Apostolis tributos auctoritatem non minimam obtinuisse in Ecclesia.

Quaestio tamen non versabatur, apud Latinos saltem, nisi circa quinquaginta canones, quos descripsit Dionysius ex Clemente; nam canones, quibus plurimos non facilem assensum praebere dicit, ii sunt quos postea describit numero 50: alios vel non agnovit vel nullo habuit in pretio: quamvis Ioannes Scholasticus Antiochenus qui an. 565 fuit Episcopus Constantinop. referat canones Apostolicos 85. ex Clemente. Ista collectio Dionysiana privata primum auctoritate facta, postea in usum recepta fuit a Romana Ecclesia, quae canones ex ea citabat et inter hos etiam canones Apostolorum. Hadrianus I tamen in sua Epitome Canonum solum quadraginta quinque canones Apostolorum ex Dionysianis refert; eos non omittens, quos nos infra producimus. Ex his patet cur in nostro prospectu omittendos non censeremus canones Apostolorum.

Canon XIX. Qui duas sorores (*successive*) duxit aut filiam fratris (*al. consobrinam Ebediesu addit* aut filiam sororis) non potest esse clericus.

An huiusmodi coniugia illicita omnibus habeantur et propter eorum specialem malitiam ii prohibeantur a clero, qui illa contraxerint, an tantummodo propter honestatem clericalis ordinis arceantur ab eo huiusmodi homines, sicut arcentur bigami, non constat per se ex hoc canone. Si tamen alios canones vel eiusdem vel proxima aetatis consideres, facile intelliges quo iste spectet. Cf. can. LXI Illiberitanum inf. c.

Canon XLVIII. Si quis laicus, sua eiecta uxore, aliam acceperit, vel ab alio dimissam duxerit, segregetur.

Citatur hic canon a Zacharia in epist. ad Pipinum (v. inf.), qui hunc et alios canones citat ex collectione Dionysiana.

Porro si advertas quo tempore hic canon conditus fuerit, cum nempe divortia cum solutione vinculi per leges Imperiales ob plures causas licerent, intelliges sententiam canonis universaliter expressam, h. e. sine ulla limitatione, eum casum quoque imo praecipue spectare, quo uxor ob causas a lege terrena probatas, ob adulterium e. g. eiiceretur aut dimitteretur. Iam scilicet Ecclesia iure suo utitur circa matrimonium nulla habita ratione legum civilium.

EX CONCILIO ILLIBERITANO
IN BAETICA PROVINCIA AN. 305.

Adverte canones huius Concilii esse proprie poenitentiales aut poenales.

Canon VIII. Feminae, quae nulla praecedente causa reliquerint viros suos et se copulaverint alteris, nec in fine accipiant communionem.

De sensu huius poenalis legis locuti sumus in Tract. De Poenitentia Th. IX. Non improbantur solum feminae, quae absque ulla causa reliquerint maritos suos et alios duxerint, ac si id cum causa liceret, sed eae speciali plectuntur poena eo quod gravior sit culpa. Cf. can. seq.

Canon IX. Femina fidelis, quae adulterum maritum reliquerit fidelem et alterum ducit, prohibeatur ne ducat: si duxerit, non prius accipiat communionem, nisi quem reliquerit, prius de seculo exierit, nisi forte necessitas infirmitatis dare compulerit.

En clare proposita doctrina de indissolubilitate vinculi etiam in causa adulterii: directe quidem de uxore agitur dimittente virum adulterum; sed cum constet pares esse in hac re iure christiano virum et uxorem (cf. pag. 105.) quod Patres Illiberitani de uxore affirmant, est accipiendum pariter de viro.

Canon X. Si ea, quam catechumenus reliquit, duxerit maritum, potest ad fontem lavacri admitti. Hoc et circa feminas catechumenas erit observandum. Quod si fuerit fidelis, quae ducitur ab eo, qui uxorem inculpatam reliquit, et cum scierit illum habere uxorem, quam sine causa reliquit, placuit huic nec in fine dandam esse communionem.

Cf. pag. 156.

Canon XIII. Virgines quae se Deo dicaverint, si pactum prodiderint virginitatis, atque eidem libidini servierint, non intelligentes quod amiserint (al. *quid admiserint*) placuit nec in fine eis dandam esse communionem. Quod si semel persuasae aut infirmi corporis lapsu vitatae (*Ferd. Mendoza. Quod si sibimet persuaserint quod infirmitate corporis lapsae fuerint*) omni tempore vitae suae huiusmodi feminae egerint poenitentiam ut abstineant se a coitu, eo quod lapsae potius videantur, placuit eos in fine communionem accipere debere.

Iam monuimus suo loco (pag. 244) prioribus seculis non statim apud omnes Ecclesias obtinuisse legem statuentem quod professio castitatis sit impedimentum dirimens matrimonium: unde colligebamus vim obligantem huius legis esse ex iure ecclesiastico. Quocirca non mirabitur

lector si canones priorum seculorum hac in re non reperiat concordēs; idem enim videre est in pluribus legibus disciplinaribus. Patres tamen Illiberitani iam videntur illud impedimentum ab initio quarti seculi suscepisse. Conditio enim requisita ut toto vitae tempore abstineant a coitu virgines lapsae, quae se Deo dicaverant, suadet nullam potestatem agnitam fuisse in his virginibus se uniendi viris. Nisi forte dicas Patres loqui solum de commercio fornicario, quod tamen non satis evinceres eo quod dicantur libidini inservire: nam id pariter in iis quoque valet, quae nuptias vetitas tentarent. Cum ergo e contrario nulla distinctione utantur Patres inter fornicationem et nuptias, videntur potius censuisse quodlibet harum virginum commercium cum viris actum esse reprobandae libidinis, omni valore destitutum.

Canon XIV. Virgines (*seculares nondum expertae copulam*) quae virginitatem suam non custodierint, si eosdem, qui eas violaverunt, acceperint et invenerint maritos, eo quod solas nuptias violaverunt, post annum, sine poenitentia (*Ferd. Mend. post unius anni poenitentiam*) reconciliari debent. Vel si alios cognoverint viros, eo quod moechatae sint, placuit per quinquennii tempora acta legitima poenitentia admitti eas ad communionem.

Canon XV. Propter copiam puellarum, Gentilibus minime in matrimonium dandae sunt virgines christianae; ne aetas in flore tumens in adulterio animae resolvatur.

Idem paulo post decernentes Patres Arelatenses inf. c. XI. hoc tanquam impedimentum tantum impediens non dirimens habuerunt. Nec aliam interpretationem exigit canon hic Illiberitanus.

Canon XVI. Haeretici, si se transferre noluerint ad Ecclesiam catholicam, nec ipsis catholicas dandas esse puellas: sed neque Iudaeis neque ethnicis (*Ferd. Mend. schismaticis: al. haeticis, inutilis repetitio*) dare placuit, eo quod nulla esse possit societas fidelium cum infideli. Si contra interdictum fecerint parentes, abstinere per quinquennium placet.

Iudaei cum christiana connubium, proposita adulterii poena, vetuit Theodosius M. Cod. Theod. Lib. III. Tit. 7. L. 2.

Canon XVII. Si qui forte sacerdotibus idolorum filias suas iunxerint, placuit nec in fine eis dandam esse communionem.

Ex his tribus canonibus intelligis quantum iam e primis seculis abhoruerit Ecclesia a nuptiis cum infidelibus aut haeticis. Nulla tamen separatio praecipitur, sed solum poenitentia quaedam pro crimine imponitur.

Intelligis quoque morem christianorum ab Ecclesia probatum ut sub cura et moderamine parentum filiae nuptias inirent.

Canon XXXIII. Placuit in totum prohiberi (*h. e. praecipere, at praecepto prohibente ne aliquid fiat, h. e. ut se abstineant, quem-*

admodum sequitur) episcopis, presbyteris et diaconibus vel omnibus clericis positus in ministerio, abstinere se a coniugibus suis et non generare filios: quicumque vero fecerint, ab honore clericatus exterminentur.

Hic est primus canon in quo apparet praescriptio caelibatus ecclesiastici: quod quidem non perinde est ac dicere tunc primum hac de re latam fuisse legem. Ceterum quod advertimus ad canonem XIII, heic quoque quadantenus habet locum. Liqueat enim caelibatum ecclesiasticorum, quem primis seculis utraque ecclesia latina et graeca suscepit, non in cunctis Ecclesiis ea aetate fuisse eadem vi propositum, sed identidem suasiones, hortationes adhibitas, identidem etiam exceptione quadam legem fuisse temperatam in Ecclesia graeca tum cum non secus ac in latina caelibatus ecclesiasticus generatim vigeret. Id ex seqq. cenn. patebit. Cf. De hac re opus eximium *F. A. Zacharia del celibato ecclesiastico*.

Perpende in hoc canone IIIlib. verba: *ab omnibus clericis positus in ministerio* et intelliges rationem legis universalis postea latae de coelibatu subdiaconorum iam fuisse antiquitus praeformatam, eo quod nempe altari inserviant, quod et in cenn. seqq. apparebit.

Canon LIV. Si qui parentes fidem fregerint sponsaliorum, triennii tempore abstineant se a communione: si tamen iidem sponsus vel sponsa in illo gravi crimine fuerint deprehensi (*h. e. si ii soli, quin parentes consenserint*), excusati erunt parentes. Si vero in eodem fuerint vitio (*parentes*) et polluerint se consentiendo (*filii*), superior sententia servetur.

Cf. Alex. Symm. Mazocchi Diatribam in hunc en. Extat post opus ab eodem editum I. M. Muscettulae de sponsalibus et matrimoniis filiorum familias etc.

Canon LXI. Si quis post obitum uxoris suae, sororem eius duxerit et ipsa fuerit fidelis, quinquennium a communione placuit abstinere, nisi forte dare pacem velocius necessitas coegerit infirmitatis.

En prohibitio huiusmodi connubii primo apparens. Quod heic prohibent Patres Hispani, declararunt nullum Patres Neocaesarienses. v. inf.

Porro coniugia quaedam ex causa affinitatis, iam vetuerant romanae leges, at non ex ista. Anno 295 Diocletianus et Maximianus legem tulerant (Cod. Iustin. L. V. Tit. 4. L. 17): *Nemini liceat contrahere matrimonium cum filia, nepte vel pronepte, itemque matre, avia vel proavia et ex latere amita ac matertera, sorore, sororis filia et ex ea nepte, praeterea fratris filia et ex ea nepte itemque ex affinibus, privigna, noverca, nuru, socru ceterisque quae iure antiquo prohibentur, a quibus cunctos volumus abstinere* (cf. Institutiones Lib. I. Tit. 10).

Canon LXV. Si cuius clerici uxor fuerit moechata et scierit eam maritus suus moechari et non eam statim proiecerit, nec in fine accipiat communionem.

Cf. en. VIII. Neocesar. inf. c. Uxor clerici, quae in adulterii crimine perseveret, proicienda est: maxime enim clerico indecorum est vitam agere eadem in domo cum muliere adultera.

Canon LXVI. Si quis privignam suam duxerit uxorem, eo quod sit incestus, placuit nec in fine dandam esse ei communionem.

Si incestus vocatur, nullum esse ex hac affinitate matrimonium declaratur. Legem scilicet romanam sup. cit. probant Patres fidelibusque sua auctoritate proponunt.

Canon LXVII. Prohibendum ne qua fidelis vel catechumena aut comicos (*al. comatos*) aut viros scenicos (*al. cinerarios*) habeat: quaecumque hoc fecerit, a communione arceatur.

Lectionem *comatos* et *cinerarios* praefert Dr. Hefele in sua Hist. Concc. ad h. en.

Canon LXX. Si cum consensu mariti uxor fuerit moechata, placuit nec in fine (*F. M. eis*) dandam esse communionem: si vero eam reliquerit (*F. M. addit*: et separati fuerint et digne poenituerint) post decem annos accipiat (*F. M. accipiant*) communionem.

Consensus mariti non impedit quominus accessio coniugis ad alium sit adulterium. Uxor adultera dimittenda erat, quod iam Hermas L. II. Mand. 4. monuerat. Cf. en. praeced. LXV.

Canon LXXXI. Ne feminae suo potius quam maritorum nominibus, laicis scribere audeant, quae (*F. M. qui*) fideles sunt, vel literas alicuius pacificas ad suum nomen scriptas accipiant.

EX CONCILIO ARELATENSI

AN. 314.

Non fit mentio huius et sequentis canonis in epist. synod. ad Silvestrum: eam tamen mutilam esse docet Sirmondus in praef. Tom. I. Concc. Galliae.

Canon X. De his, qui coniuges suas in adulterio deprehendunt et iidem sunt adolescentes fideles et prohibentur (*Petavius suggerit legendum*: non prohibentur *propter ἀκολοθίαν sermonis*) nubere, placuit ut, in quantum possit, consilium eis detur ne viventibus uxoribus suis, licet adulteris, alias accipiant.

Consilio et suasionibus potius quam minis volunt Patres agendum esse cum his adolescentibus, ut suaviore via deterreantur ab eo, quod lege christiana prohibentur facere. Id enim prohiberi disserte affirmant Patres. Canon ergo eo spectat ut doceat Sacerdotes quomodo in his adiunctis ge-

rere se debeant. Petavius quidem (in notis ad Epiphanium haer. LIX) suggessit, praeter fidem codicum, aliam lectionem h.e. *non prohibentur nubere*, idque propter ἀπολογία sermonis. Ab hac tamen non exigi eam arbitrariam emendationem patet ex modo dictis. Ceterum si intelligitur prohibitio caesarea, quae profecto deerat, eo ipso se prodit intentio Patrum in hoc canone, quam nos proposuimus. At si prohibitio divina non exstabat, nec locus erat consilio.

Ex quodam ms. Lucensi alios canones praeter duo et viginti authenticos huius synodi protulit Mansi, quos tamen ipse censet ad aliam Arelatensem synodum pertinere. Ex his dubiis canonibus primus respondet VIII canoni legitimo et sic se habet.

Placuit ut quantum potest inhibeaturo viro ne dimissa uxore vivente liceat ut aliam ducat super eam: quicumque autem fecerit, alienus erit a catholica communione.

Canon XI. De puellis fidelibus, quae gentilibus iunguntur, placuit ut aliquanto tempore a communione separentur.

Cf. en. XVI Illiber.

EX CONCILIO ANCYRANO

AN. 314.

Canon X. Quicumque diaconi in ipsa constitutione testificati sunt et dixerunt oportere se uxores ducere cum non possint sic manere, ii si uxorem postea duxerint, sint in ministerio, eo quod hoc sit illis ab episcopo concessum. Si qui autem hoc silentio praeterito et in ordinatione ut ita manerent suscepti sunt, postea autem ad matrimonium venerunt, ii a diaconatu cessent.

Temperatio est quaedam communi consuetudini adhibita ab his Patribus, nec unquam communiter in Ecclesia suscepta. Ratio fuerit conditio quaedam specialis Ecclesiarum Asiae minoris et Syriae, quarum Episcopi eo convenerunt, illa aetate ob inopiam ministrorum sacerorum.

Canon XI. Desponsatas alii puellas et ab aliis postea raptas visum est iis, quibus desponsae erant, reddi, etiamsi vim passae sunt.

Cf. en. XXII Basilii inf. c.

Canon XIX. Quicumque virginitatem profitentes professionem suam irritam reddunt, ii bigamorum definitionem impleant. Virgines autem, quae cum quibusdam tanquam sorores conveniunt, prohibuimus.

Mitior est hic canon quam XIII Illiber. nec de perpetua abstinentia a copula sermo est. Ait Dr. Hefele heic agi de violatione professionis per matrimonium legitimum, ibi vero de violatione per fornicationem seu libidinem solum. Hoc autem, ut advertimus, non satis constat. Certum est tamen iam a primis seculis se prodere in Ecclesia hunc sensum, ut virgines professas, Deo dicatas repugnet iungi coniugio.

Canon XXIV. Quidam sponsam habens, sororem eius violavit et gravidam reddidit: postmodum desponsatam sibi duxit uxorem. Illa vero, quae corrupta fuit, laqueo se peremit. Hi qui fuerunt conscii, post decem annorum poenitentiam iussi sunt suscipi, secundum gradus poenitentiae constitutos.

Ex facto quodam (ait Balsamon in hunc en.) moti sunt Patres ut praesentem canonem ederent. In quo facto, ut idem advertit, multa nefaria commissa sunt, fornicatio, illicitum matrimonium, caedes.

EX CONCILIO NEOCAESARIENSI

IN CAPPADOCIA 314-324.

Canon I. Presbyter, si uxorem duxerit, ab ordine deponatur. Si autem fornicatus fuerit vel adulterium perpetraverit, amplius pelli debet et ad poenitentiam redigi.

Nunquam licuit post ordines sacros susceptos coniugium inire.

Vides heic poenitentiam etiam presbyteris praescribi, sed depositis.

Canon II. Mulier si duobus fratribus nupserit, abiiciatur usque ad mortem. Verumtamen in exitu, propter misericordiam, si promiserit quod facta incolumis huius coniunctionis vincula dissolvat, fructum poenitentiae consequatur.

Cf. en. LXI. Illiber. Sicut enim ibi prohibetur vir accipere successive duas sorores, ita heic mulier prohibetur eodem pacto habere duos fratres: praeterea irritum declaratur hoc matrimonium, citra cuius dissolutionem venia non conceditur. Cf. en. XXIII Basilii seq. Imperiali autem lege non nisi anno 355 hae nuptiae primum vetitae fuerunt a Constantino et Constante AA. (Cod. Theod. L. III. Tit. 12. Leg. 2.). *Etsi licitum veteres crediderunt nuptiis fratris solutis, ducere fratris uxorem, licitum etiam post mortem mulieris aut divortium, contrahere cum eiusdem sorore coniugium: abstineant ab huiusmodi nuptiis universi nec aestiment posse legitimos liberos ex hoc consortio procreari; nam spurios esse convenit, qui nascentur.* Ita rursus an. 415 Honorius et Theodosius (ibid. leg. 4.).

Canon III. De his, qui in plurimas nuptias (successive) inciderunt, tempus quidam praefinitum (poenitentiae agenda) manifestum est; sed conversatio eorum et fides tempus abbreviat.

Sermo est de polygamis, qui post alteras nuptias nubunt. Cf. en. IV. Basilii inf. c.

Canon VII. Presbyteris in nuptiis bigami prandere non convenit: quia cum poenitentia bigamus egeat, quis erit presbyter, qui propter convivium talibus nuptiis possit praebere consensum?

Eadem scilicet ratione id prohibetur, qua poenitentia imponebatur.

Canon VIII. Mulier cuiusdam adulterata laici constituti, si evidenter arguatur, talis (laicus) ad ministerium cleri venire non poterit. Si vero post ordinationem adulterata fuerit, dimittere eam convenit; quod si cum illa convixerit, ministerium sibi commissum obtinere non poterit.

Alia est dimissio, de qua Patres haec loquuntur ab ea, quam non permittit Leo epist. inf. c. ad Rusticum Narbonensem, c. III. Loquuntur scilicet Patres Neocaesarienses de separatione absque dissolutione vinculi, quemadmodum can. LXV. Illiberitanus supra citatus.

EX CONCILIO NICAENO

AN. 325.

Canon VIII. De his, qui se nominant catharos... haec prae omnibus eos scripto convenit profiteri quod catholicae et apostolicae Ecclesiae dogmata suscipiant et sequantur, idest et bigamis se communicare et his qui in persecutione lapsi sunt.

Honestum esse iteratum coniugium, dogma est catholicum.

EX CONCILIO CARTHAGINIENSI

AN. 348.

De serie, numero et propriis canonibus singularum synodorum carthaginiensium vel africanarum cf. sis FF. Ballerinius in 3° tomo operum S. Leonis, de Antiq. Collect. cann. p. 11. c. 3.

Canon III. Universi dixerunt: qui nolunt nubere et pudicitiae meliorem eligunt partem, vitare debent non solum habitare simul (*cum extraneis*), sed nec habere ad se aliquem accessum (*extraneos*). Hoc ergo et lex iubet et sanctitas vestra (*Gratum episcopum alloquuntur*) commendat: hoc et in singulis conciliis a nobis statutum est.

EX CONCILIO LAODICENO

IN PHRYGIA 343-381.

Canon I. Oportet secundum ecclesiasticum canonem eis, qui libere et legitime secundis nuptiis iuncti sunt nec occulte nuptiarum copulam fecerunt, cum exiguum tempus praeterierit et orationibus atque ieiuniis vacaverint, dare ex venia communionem.

Significant Patres occultas nuptias sibi non probari. Levis poenitentia praescribitur propter secundas nuptias at legitimas et manifestas: si minus legitima forent aut etiam occultae, gravior poenitentia fuisset indicta.

Canon X. Non oportet eos, qui sunt ecclesiae, indiscriminatim suos filios aut filias haereticis matrimonio coniungere.

Canon XXXI. Non oportet cum quolibet haeretico matrimonio contrahere vel dare filios aut filias, sed magis accipere, si se christianos futuros profiteantur.

Irritatio non est sed prohibitio in his duobus canon. Cf. enn. XV. XVI. Illiber.

Canon LII. Non oportet in quadragesima nuptias vel natalitia celebrare.

Hic canon susceptus est in Conc. Bracarensi 2. sive in Collectione Canonum Martini Bracarensis post medium sec. VI.

EX CONCILIO GANGRENSI

AN. CIR. 350.

Canon I. Si quis vituperat nuptias et dormientem cum viro suo fidelem et religiosam detestatur aut culpabilem aestimat, velut quae regnum Dei introire non possit, anathema sit.

Canon IV. Si quis de presbytero, (*γεγαμηκότος*) uxorato, (*h. e. qui uxorem accepit, utique ante ordinationem*) contendat non oportere, eo Sacra celebrante, oblationi eius communicare, A. S.

Cum Eustathiani, contra quos feruntur hi canones, nuptias simpliciter detestarentur, non intelligo cur sophistica dicatur a Dr. Hefele (ad hunc can.) interpretatio Baronii, negantis agi de presbytero, qui uxorem habens adhuc ea pergit uti, sed aientis agi de presbytero, qui uxorem habet simpliciter, etsi ea non utatur. Vel hoc solum quod presbyter esset uxoratus (neque enim desinit coniugale vinculum propter ordinationem) sufficiens ratio erat cur qui horrerent nuptias, ab eo abstinerent. Ceterum vox *γεγαμηκός* uxoratus nunquam id postulavit ut significet eum, qui utitur copula coniugali. Praeterea hoc idem Gangrense decretum repetit Conventus Moguntinus anno 851 (v. inf.) ea scilicet aetate, qua latini presbyteri certe non nubebant. Interpretati sunt ergo Patres Moguntini canonem hunc non secus ac Baronius.

Canon IX. Si quis virginitati et continentiae studens a matrimonio, tamquam sit res abominanda, recedit, non vero propter ipsam virginitatis pulcritudinem et sanctitatem, A. S.

Canon X. Si quis eorum, qui sunt virgines propter Dominum, insultet in eos, qui uxores duxerunt... A. S.

Canon XIV. Si qua mulier relinquit maritum et vult recedere, matrimonium execrans, A. S.